

Abstract (บทคัดย่อ)

Project Code : RDG56A0013

(รหัสโครงการ)

Project Title : ความเปลี่ยนแปลงและกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในชนบทอีสาน

(ชื่อโครงการ)

Investigator : มานะ นาคำ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(ชื่อนักวิจัย)

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มนต์ชัย ผ่องศิริ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ณัฐพล มีแก้ว

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

E-mail Address : mana@kku.ac.th

Project Period : 1 กันยายน 2556 – 31 สิงหาคม 2558

(ระยะเวลาโครงการ)

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการสร้างประชาธิปไตยในชนบทอีสานมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาชนบทในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่ทำให้เกิดการปรับโครงสร้างชนบทส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชาวชนบทกับผู้คนกลุ่มต่างๆในสังคม 2) ศึกษาการก่อรูปโครงสร้างความรู้สึกร่วมของคนกลุ่มต่างๆในชนบทที่แตกต่างกัน ความปรารถนา แรงบันดาลใจ ประสบการณ์ของบุคคลที่มีความขัดแย้งหรือไม่ลงรอยกับกระบวนการทางสังคม โดยศึกษาผ่านพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่การต่อรองของชาวชนบทอันเป็นปฏิบัติการสร้างประชาธิปไตย การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการศึกษาแนวพินิจเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) เพื่อช่วยให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของชนบทในด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนโครงสร้างอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของคนชนบท

การวิจัยเลือกพื้นที่ที่มีความแตกต่างในความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบทในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ตำบลสวนหม่อน อำเภอฆ้องชัย เป็นพื้นที่ชนบทที่ไกลจากเมืองปานกลางเป็นพื้นที่ทำนา มีพื้นที่ไร่เพียงเล็กน้อย 2) ตำบลจระเข้ม อำเภอหนองเรือ เป็นพื้นที่ใกล้เมือง มีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งใกล้ชุมชน ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ และรับจ้าง 3) ตำบลวังสวาบ อำเภอภูผาม่าน เป็นพื้นที่ชนบทที่ใกล้เมือง ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้ ภูเขา เป็นต้น เป็นพื้นที่สัมปทานโรงโม่หิน ชาวบ้านประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน และทำนา

พื้นที่แรก ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางตนเองอยู่ในระบบการเมืองแบบเก่า บนฐานเครือข่ายการเกษตร มองไม่เห็นความเป็นสาธารณะแบบใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านมีชีวิตแบบกึ่งเมืองมากขึ้น ต้องการนโยบาย แผนงานที่ตอบสนองการแก้ปัญหาสาธารณะของชุมชนที่มีหลากหลายกลุ่มในขณะที่ผู้บริหารองค์กรบริหารส่วนตำบลคนใหม่แสดงตนอย่างเด่นชัดว่าทำงานกับ “ความเป็นสาธารณะ” (publicness) ที่ตอบสนองต่อปัญหาการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่มีลักษณะกึ่งเมือง ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นสะท้อนถึงพลังความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้กลุ่มของผู้คนในพื้นที่ที่สามารถกำกับนักการเมืองท้องถิ่นให้ตอบสนองต่อปัญหาในการดำเนินชีวิตของตนเองได้มากขึ้น

พื้นที่ที่สอง มีการปรับโครงสร้างในชนบทเป็นแบบ “ศูนย์กลางและเขตบริวาร” (center and periphery) มีตลาดตอนโม่งเป็น “ศูนย์กลาง” ดึงดูดทรัพยากรและผลผลิตจากพื้นที่เกษตรกรรมที่เป็น “เขตบริวาร” ต่อมาโรงงานอุตสาหกรรมห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ และตลาดนัดกลายเป็น “ศูนย์กลางใหม่” ซึ่งดึงดูด/แย่งชิง/ต่อรองทรัพยากรทั้งในและนอกภาคเกษตรจากชนบท ทำให้ “ศูนย์กลางเก่า” เริ่มซบเซาการปรับโครงสร้างในชนบทดังกล่าวนำไปสู่การแตกตัวทางชนชั้นและกลุ่มคน มีการจัดความสัมพันธ์ใหม่บนฐานอำนาจ ทรัพยากร วิธีการผลิต และทุน ซึ่งล้วนไปสัมพันธ์กับการเมืองในชนบท เกิดกลุ่มและเครือข่ายใหม่ๆ ที่เป็นอิสระมากขึ้น (เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มอาชีพ กลุ่มวัฒนธรรม เครือข่ายขายประกันชีวิต เป็นต้น) ทำให้นักการเมืองไม่มีอิทธิพลเหนือฐานเสียงเหมือนที่เคยเป็นมาในอดีต จึงต้องประสานกลุ่มและเครือข่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อจะกุมฐานเสียงให้ได้ทุกกลุ่ม

พื้นที่ที่สาม ชุมชนมีประสบการณ์ในการต่อสู้ต่อรองในการจัดการและเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นระหว่างชุมชนกับรัฐและทุนพบว่าการพัฒนาของระบบทุนนิยมที่ไม่ได้ใช้วิธีการควบคุมมวลชนผ่านการปราบปรามหรือการใช้ความรุนแรงทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ใช้อุดมการณ์หรือกระบวนการสร้างอำนาจนำ (hegemony) แทรกซึมเข้าไปในชีวิตประจำวันของกลุ่มมวลชน การเข้ามาของกลุ่มทุนโรงโม่เริ่มต้นด้วยความพยายามในการผูกสัมพันธ์กับชาวบ้านเป็นผู้สนับสนุนในงานบุญประเพณีต่างๆ ของชุมชน แต่ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความชอบธรรมในการดำเนินกิจการของตนเอง รวมไปถึงการเข้าสู่แวดวงการเมืองท้องถิ่น จนในที่สุดชาวบ้านต้องตกอยู่ภายใต้ภาวะจำยอมต่อการขยายตัวของอำนาจรัฐ (expansion of state) และการรุกเข้ามาของกลุ่มทุนที่พยายามฉกฉวยผลประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นไม่มีพลังมากพอที่จะไปต่อต้านการรุกเข้ามาของรัฐและทุนอย่างไรก็ตามประสบการณ์เหล่านี้ได้เป็นตัวหล่อหลอมให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวในสิทธิของตนเองมากขึ้น

คำสำคัญ: ความเปลี่ยนแปลง ประชาธิปไตย ชนบทอีสาน ความเป็นสาธารณะ ความไว้วางใจ การแย่งชิงทรัพยากร

A research titled “The Changes and Formations of Rural Democracy in Esan (Northeast) Areas” aims to reveal 1) the changing processes of historical, economic, social and cultural that affected to rural restructuring and power relations of stakeholders in rural areas, and 2) the formation of structure of feelings among stakeholders in rural areas who have different expectation, inspiration of experiences which may conflict or contradict with social processes through public spaces or negotiation spaces which are democracy formation practices.

The research has adopted by qualitative approach and historical approach in order to understand the changes on economic, politic, and social and cultural contexts in rural area, and the structure of feelings of rural people on democracy development.

Research areas had been selected based on geographical differences which are between rural and urban areas. The selected areas consist of 1) Suan Mon Sub-District, Mancha Kiri District, Khon Kaen Province where is far from Khon Kaen City in middle range. Suan Mon is a rice farming area with a few cash crops farming. 2) Cho Ra Kea Sub-District, Nong Reau District, Khon Kaen Province where is the sub-urban area where is near Khon Kaen City and the industrial zone expands to the communities. Most of the villagers are farmers and labourers, and 3) Wang Sawab Sub-District, Phu Pa Man District, where locates in a remote area of Khon Kaen Province. Wang Sawab is surrounded by a rich of natural resources such as forests and mountains (rock/limestone). Most of the villagers work on crops farming (rice, fruit, vegetable, cash crop, etc.).

The first research area, we found that positioning of local administration organizations is based on crucial support to agricultural networks but the new publicizing which changed villagers’ economic and way of life are invisible. These changes made villagers have new life style as semi-urban populations who need policies and programs which served their diverse public problems solving. The local administrators have to deal clearly with many changes on ‘the publicness’ that served semi-urban life style. The changes of local politician leader reflect local’s civil power that is able to control the local politicians to response more on their needs.

The second research area, we found that the rural restructuring has been applied based on a concept of ‘center and periphery’. Don Mong Market, in the past, was once a hub of local products, both agro products and non-agro products. Later on, factories, hypermarket, and the weekly market (mobile market) have replaced and become ‘new centers’ where draw/ grab/ negotiate resources from rural areas that made ‘old center’ was

flatted. The changes lead to social stratification and differentiation based on power relations, resources, mode of production, and capitals of groups, which tend to relate with rural politics. The occurrence of the new groups and networks tend to be more independent (such as health volunteer groups, occupation groups, cultural groups and health insurance networks etc.). Politicians have not strongly influenced on their supporters as in the past. Roles of politician have changed in order to coordinate these independent groups and networks for their votes.

The third research area where is a remote area, the communities have been continuously struggle and negotiate between locals, official agencies, and private agencies on natural resource management and accession. We found that the development of capitalisms did not use extremely masses control or strongly economic invasion, but they used ideology and hegemony to infiltrate into everyday life of villagers. The entry point of quarry industrial is started with relationships through supporting traditional ceremony of communities. These practices are for legitimating their own business and approach to local politic systems. The truth is the locals are forced to surrender to the expansion of state power and the invasion of capitalisms that attempt to take advantage from natural resources in the powerless local areas. However, these experiences of resistance have been enlightened locals to fight for their rights and freedoms.

Keywords: changes, democracy, Esan rural area, publicness, trust, and natural resource snatching